rac-Tenjović, čiji su predmet rada zbirne značajke poezije Milovana Mikovića.

Ovaj Zbornik sabire u sebi suvremena znanstvena gledišta na različite teme u okviru četiriju zadanih cjelina. Možemo ustvrditi da je kao takav vrijedan prinos suvremenoj hrvatskoj znanosti koju na najbolji način ovdje i promiče i zastupa. Radovi u Zborniku bave se interesantnim temama te predstavljaju odličnu polaznu točku za mnoge buduće istraživače spomenutih tema.

Klara Dulić Ševčić

Lidija Žunac, *Tragovi trajanja – Hrvatsko groblje u Boki*, Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Subotica, Gradska biblioteka Pančevo, 2024., 133 str.

Knjiga autorice Lidije Žunac pod naslovom *Tragovi trajanja – Hrvatsko groblje u Boki* objavljena je 2024. godine u sunakladi Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i Gradske biblioteke Pančevo. Sadržaj knjige tiskan je na hrvatskom i srpskom jeziku.

U samome uvodu autorica ove knjige daje nam do znanja što ju je potaknulo na objavu ove knjige. „Budući da su spomenici pouzdan izvor podataka o životu jednog naroda, cilj ove knjige je da te podatke sačuva od zaborava“, kaže autorica Lidija Žunac u „Uvodu“. U knjizi je prikazano oko 230 grobova i nadgrobnih spomenika. Na njima je pobrojano pedesetak prezimena (Žunac, Lukinić, Filković, Matanović, Lovrić, Manger, Žužić, Bančak...) te knjiga predstavlja i jednu vrstu mjesta na kojem su trajno pohranjene i povijest i prisutnost hrvatskoga naroda u banatskome mjestu Boka.

Prilog knjizi je i mapa Boke na kojoj su vidljiva sva groblja u mjestu: Srpsko groblje, Mađarsko groblje i Hrvatsko groblje koje je predmetom ove knjige. O selu Boka saznajemo u uvodnome tekstu, koji kaže kako se Boka prvi put spominje 1334. godine te da je prije dolaska Hrvata Boka bila naselje koje je nakon Požarevačkog mira (1718.) pripalo Austriji i bilo uređeno kao posebna carska pokrajina u vlasništvu Bečkog dvora i kao takvo podređeno vrhovnim vlastima u Beču. Hrvati su se u malo srednjebanatsko selo Boka u Općini Sečanj doselili najvećim dijelom 1801. iz Turopolja i Pokuplja (današnja Hrvatska). Nekoliko obitelji doselilo je u 20. stoljeću. Od nekadašnjih nekoliko stotina pripadnika ove zajednice, prema procjenama, ostalo ih je pedesetak. Lokalno Hrvatsko groblje, kojemu je posvećena spomenuta knjiga, govori o njihovoj nekadašnjoj značajnijoj prisutnosti.

Knjiga donosi informacije i o osnivanju župe u Boki 1802. godine, kada je zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovac osnovao župu. U odjeljku naslovljenom „Spomenici“ autorica piše o grobnim mjestima te načinima njihova obilježavanja kroz povijest, ali i danas, na Hrvatskom groblju u Boki. Kakav će spomenik biti podignut, ovisilo je često o financijskom stanju obitelji preminulih,

ali i samog pokojnika, jer se nerijetko spomenici podižu i za života. Zanimljivo je čitati i o ukrašavanju nadgrobnih spomenika, kao i o vrsti tih ukrasa. Kao najstarije, autorica navodi spomenike stare 150 godina u trenutku nastanka ove knjige. Fotografije preminulih obično su na porculanu, najčešće su to portreti, fotografije iz mlađih dana, nekada su to i fotografije nove mlade, katkada i vojničke ili bračne slike.

Natpisi su također važan element nadgrobnih spomenika i u kontekstu u kojem je ova knjiga pisana zaslužuju posebnu pozornost. Jezik i pismo ovih natpisa otkrivaju značajan dio identiteta onih koji počivaju na Hrvatskom groblju u Boki. Autorica navodi kako su natpisi uglavnom na hrvatskom jeziku, pisani latinicom, ali da se mogu naći i natpisi pisani ćiriličnim pismom, u slučajevima kada su potomci pokojnika iz mješovitih brakova. Navodi se kako je i znatan broj natpisa oštećen te se ne može pročitati. U poglavlju „Kamenoresci" saznajemo o mjesnim zanatlijama različitih vrsta; kamenorescima, drvodjeljama i kovačima koji su koristili one materijale koji su im bili pristupačni i s kojima su najbolje znali raditi te se kroz nadgrobne spomenike, osim imovinskoga stanja obitelji, čita i vještina i umjetnički dojam o onome tko ga je izradio. Nije neuobičajena praksa i da se kamenorezac potpiše na spomenik. Na kraju knjige nalazi se i „Registar" koji obuhvaća osobna imena, prezimena, nadimke, zanimanje, kamenoresce, nazive rodbinskih veza, napisanih istim pismom kojim su pisani i na nadgrobnom spomeniku. U popisu registra uz odrednicu navodi se brojna oznaka spomenika.

Na samome kraju ovoga izdanja postoji i popis literature kojom se pri izradi knjige služila autorica, te dvije recenzije, dr. Bojane Miljković Katić, više znanstvene suradnice, kao i prof. dr. sc. Vladimira Čavraka.

Dr. Bojana Miljković Katić navodi kako autorica Žunac uvodi u temu tekstovima „koji čitatelja upoznaju sa značajem groblja u kulturi pojedinih zajednica, naročito hrvatskoj zajednici". Ona smatra vrijednošću ove knjige to što je autorica uspjela pribaviti podatke o hrvatskoj zajednici, koji nisu do tada bili objedinjeni niti lako dostupni te ih je predstavila javnosti.

Jedan od recenzenata knjige je prof. dr. sc. Vladimir Čavrak koji se bavi temom Hrvata kajkavaca u Banatu, koji su osim u Boki, naseljeni i u Neuzini, Radojevu (Klariji) te Keči (danas u Rumunjskoj). On je pojasnio kako je nakon razvojačenja vojne granice u Turopolju zagrebački biskup Vrhovac dobio od vlasti u Beču dozvolu da u Banatu naseli Hrvate. U pitanju su bili sitni plemići – predijalci. Tu su se pristali preseliti kako bi mogli sačuvati svoj plemićki status koji su zadržali do 1848. kada dolazi do ukidanja feudalnog sustava u Europi. Od stotinjak u Boku dolaze 44 obitelji, oko 500 osoba. Prof. dr. sc. Čavrak ističe kako groblja „u svim svojim obilježjima prate i odražavaju razvoj i životni kontinuitet naseljene zajednice", kao i da je „autorica pomno i precizno zabilježila sva arhitektonska i hortikulturna obilježja grobova i groblja kao cjeline čime je dokumentirala ne samo zatečeno stanje prostora groblja nego i implicitno ukazala na način života i odnos zajednice i obitelji prema životu i smrti".

Vrijednost ove knjige najbolje i najcjelovitije su istaknuli njezini recenzenti. U vremenu u kojem su nam dostupne brojne informacije, ipak smo svjedoci kako povijesni podaci polako tonu u prošlost, ako nema onih koji bi ih zapisali, obradili i na koncu objavili. Knjiga Lidije Žunac vrijedno je svjedočanstvo o prisutnosti Hrvata u Banatu uopće, a osobito u Boki. Posebno raduje što je knjiga i dobro opremljena fotografijama te čitatelj može sve opisano vidjeti i na konkretnim primjerima. Smatramo kako će ova knjiga biti dragocjeni doprinos ne samo pripadnicima hrvatske zajednice ili potomcima onih sahranjenih u mjestu Boka na Hrvatskome groblju, nego i svima onima koji se bave temama povezanima s grobljem, arhivima, povjesničarima, etnolozima, ali i povjesničarima umjetnosti i drugima.

Klara Dulić Ševčić

Josip Dumendžić, *Bođani u srcu : prinosi za onomastičko-povijesnu građu Hrvata u Vojvodini*, Katoličko društvo „Ivan Antunović“, Subotica, 2024., 177 str.

Knjiga zanimljiva naslova *Bođani u srcu : prilozi za onomastičko-povijesnu građu Hrvata u Vojvodini* autora Josipa Dumendžića pobuđuje zanimanje čitatelja u Bačkoj ponajprije zbog teme, rijetke u knjigama zavičajne tematike. Naime, mali je broj onih koji su pisali ili pišu o svojoj lokalnoj povijesti, a mali je i broj izvora za takvo pisanje, o čemu nam svjedoči i Josip Dumendžić u uvodnoj riječi: „Naime, o Šokcima ovog dijela Podunavlja nije se mnogo pisalo, pa će zasigurno i ovi podatci pridonijeti sveukupnoj slici o Šokcima“ (str. 5). Autor u tom smislu navodi i riječi svećenika Josipa Pašića koji u svojim bilješkama, naslovljenima „In hoc signo salus“ (U ovom je znaku spasenje), zapisuje početkom četrdesetih godina prošloga stoljeća: „Bio bih sretan kad bih znao povijest sela u kojem se, evo, nalazim i u kome radim. Ali to nije moguće. Ne postoje podatci, a ne postoje zato što ih nitko nije smatrao potrebnim zapisati… Nije se u prošlosti ništa bogznašto dogodilo veliko u ovom malom selu, pa ipak, htio bih znati što se je dogodilo… Meni je žao da se nitko nije sjetio da te bilješke piše… Hoće li moji nasljednici smatrati potrebnim da ove bilješke nastave ili ne, to će na njih spadati“ (str. 70). Našao se jedan entuzijast koji nastavlja prikupljati podatke, a ono što mu je bilo dostupno staviti u knjigu.

Naslov nam sugerira onomastičko-povijesnu građu Hrvata u Vojvodini. Kako bismo vidjeli što nam to knjiga na 177 stranica donosi, pogledat ćemo naslove tekstova. Iako bez vidljivo označenih poglavlja, autor nam priču o Bo-